

Sosiaali- ja terveysvaliokunta HE 149/2025 vp / Lausuntopyyntö

SOS-Lapsikylä kiittää mahdollisuudesta välittää täydennetty asiantuntijalausunto Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien hallituksen esitystä laiksi lastensuojelulain muuttamisesta (HE 149/2025 vo) sekä lakialoitetta LA 22/2024 sekä toimenpidealoitteita TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 9/2025 vp sekä TPA 16-18/2025 vp.

SOS-Lapsikylä haluaa nostaa esille, että aloitteissa yleisesti esille nousevat ammattilaisten toiminnan näkökulmat. Sijoitettuihin lapsiin liittyvät mielikuvat saattavat johtaa yleistyksiin, kuten tapaan tarkastella sijaishuoltoon sijoitettuja lapsia yhtenäisenä ryhmänä, vaikka jokainen lapsi on yksilö sekä omien oikeuksiensa subjekti. On tärkeää varmistaa, että myös sijoitettu lapsi nähdään lähtökohtaisesti aikuisen luottamuksen arvoisena.

Lisäksi suullisessa kuulemisessa nousi esille käytännön arjen toimintatapojen ja lain mukaisen toimivaltuuden väliset epäselvyydet. Esimerkiksi henkilötarkastusta koskeva sääntely saatetaan tulkita virheellisesti niin, että se ei oikeuttaisi arjen tukitoimiin, kuten esimerkiksi tarkastamaan lapsen repun sisältö arjen sujuvuuden ja koulutarvikkeiden mukana olon varmistamiseksi. Henkilötarkastus on kuitenkin lainsäädännössä nimenomaisesti määritelty etsintää varten, ei kasvatuksellisten tai arjen tukitoimien välineeksi.

SOS-Lapsikylä huomauttaa koskien toimenpidealoitetta TPA 3/2023, että lastensuojelulakiin on tehty sen voimaantulon jälkeen useita (lähes 40) pistemäistä muutosta. Pelkkä lain kokonaisuudistaminen, joka tosiasiallisesti merkitsisi lastensuojelulain muuttamista jo 36. kerran, ei kuitenkaan yksin riitä vastaamaan tavoitteeseen turvata lapsille tuen tarvetta vastaavat, riittävät ja oikea-aikaiset palvelut eikä toteuttamaan julkisen vallan velvollisuutta tukea perheitä lapsen kasvatustehtävässä täysimääräisesti. Tavoitteeseen voidaan päästä vain tarkastelemalla laissa säädettyjä lapsen kasvuolosuhteisiin, kehitykseen ja hyvinvointiin sekä perheiden kasvatustehtävän tukemiseen liittyviä kokonaisuuksia laajasti. Tämä edellyttää kaikkien lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisten lakien avaamista sekä niiden muutostarpeiden arviointia kokonaisuutena – mukaan lukien muutosten yhteisvaikutukset lapsen etuun ja oikeuksiin. Tämä lähestymistapa oli myös yksin lapsiasiavaltuutetun kertomuksen keskeisistä tavoitteista (Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026, s. 25.).

SOS-Lapsikylä korostaa toimenpidealoite TPA 2/2025 tarkastelun kohdalla, että mikäli säädöksiä digilaitteiden ja sosiaalisen median käytöstä valmistellaan koskemaan kaikkia tietyn ikäisiä lapsia ja nuoria, on tärkeää varmistaa, että nämä säädökset huomioidaan yhdenvertaisesti myös lastensuojelun asiakkaiden sekä huostaanotettujen lasten ja nuorten kohdalla. Samalla tulee arvioida, miten ikäperusteiset rajoitukset voidaan sovittaa yhteen sijaishuollon toimintaympäristön, lasten arjen ja heidän läheissuhteidensa turvaamisen kanssa. Huostaanotetut lapset ovat lähtökohtaisesti oikeutettuja samoihin ikätasoihin toimintamahdollisuuksiin kuin muut lapset, ellei rajoitukselle ole lapsen edun toteuttamiseen liittyvää välttämätöntä perustetta. Lainsäädäntö antaa jo nykyisellään välineitä puuttua tilanteisiin, joissa laitteen käyttö vaarantaa

lapsen hyvinvointia. Lainsäätäjät toteaa esimerkiksi (HE 237/2018, s. 49): *”Mikäli laitteiden käytöstä aiheutuu lapsen kasvulle tai kehitykselle haittaa esimerkiksi niin, että lapsen uni ja lepo häiriintyvät, eikä lapsi itse ymmärrä haittaa omalle kehitykselleen, voi lapsen hoidosta vastaava aikuinen ottaa lapselta tekniset laitteet haltuunsa esimerkiksi yöajaksi. Koulunkäynnin tai terapian ajaksi laitteet voidaan ottaa lapselta pois, mikäli niiden käyttö vaarantaa normaalin ikätasoisien kasvua ja kehitystä tukevan päiväaikaisen toiminnan.”*

Sääntelyä kehitettäessä on näin ollen tärkeää varmistaa, että uudet rajoitukset eivät tarpeettomasti heikennä sijoitettujen lasten ja nuorten oikeuksia ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita tai toimia yhdenvertaisina ikätoveriensä kanssa, mutta samalla mahdollistavat tarkoituksenmukaiset suojaavat toimenpiteet niiden lasten ja nuorten kohdalla, jotka niitä aidosti tarvitsevat.

Samanaikaisesti sääntelyn osana on huomioitava lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin. Lapselle läheisiä eivät ole ainoastaan puhelimitse tavoitettavat vanhemmat ja sukulaiset, vaan myös ystävät sekä harrastus- ja koulukaverit, joiden kanssa yhteydenpito tapahtuu pääosin sosiaalisen median ja viestisovellusten kautta. Yhteydenpito yksinomaan laitoksen puhelimen kautta ei vastaa nykypäivän viestintäkulttuuria, eikä se käytännössä mahdollista vuorovaikutusta ikätasoisella tavalla – erityisesti kun lapset ja nuoret eivät enää juurikaan käytä puhelinta puhumiseen, vaan pikaviestintään ja sosiaaliseen mediaan. Lapsella on oikeus myönteisiin ihmissuhteisiin, jotka tukevat hänen kasvuaan ja kehitystään. Digitaalinen yhteydenpito on nykypäivänä keskeinen osa lasten ja nuorten sosiaalista ympäristöä, ja sen rajoittamisella voi olla myös kielteisiä seurauksia, mikäli rajoitukset katkaisevat lapsen kehitystä tukevia suhteita. Tämä näkökulma tulee huomioida tasapainoisesti suhteessa lapsen suojelun tarpeeseen.

SOS-Lapsikylä suhtautuu myönteisesti toimenpidealoitteissa TPA 9/2025 ja TPA 16/2025 ehdotettuihin toimenpiteisiin, joilla ennaltaehkäistään lasten luvattomia poistumisia sijaishuoltopaikoista ja edistetään luvatta sijaishuoltopaikoista olevien lasten palauttamiseksi, heidän ihmisarvoaan ja henkilökohtaista koskemattomuutta kunnioittaen.

SOS-Lapsikylä pitää hyvänä aloitetta (TPA 17/2025), jossa esitetään, että käyttövaroja ei kerry maksettavaksi karkumatkan ajalta. SOS-Lapsikylä ehdottaa kuitenkin, että lisäksi selvitetäisiin mahdollisuutta rakentaa tämän rinnalle palkkiojärjestelmä, jossa paluusta sijaishuoltopaikkaan voisi saada (ei rahallisen) palkkion. Palkkiojärjestelmä tulee rakentaa sellaiseksi, ettei se kannusta luvattomiin poissaoloihin vaan on osa kokonaisuutta, jossa palkkioita voi saada myös muista asioista.

Toimenpidealoitteeseen TPA 18/2025 SOS-Lapsikylä suhtautuu kielteisesti, sillä esitetty nikotiinituotteiden poisottaminen sijaishuollossa olevilta lapsilta ja nuorilta edellyttää huolellista vaikutusten arviointia sekä riippuvuuden luonteen ymmärtämistä. Nikotiiniriippuvuus ei käytännössä katkea ulkoisella pakolla, vaan pysyvän muutoksen lähtökohtana on lapsen tai nuoren oma motivaatio vähentää tai lopettaa käyttö. Myönteinen ohjaus, motivoiva työote ja vaihtoehtoisten toimintatapojen vahvistaminen ovat huomattavasti tehokkaampia keinoja kuin

rajoittamiseen perustuvat pakkotoimet. Pelkkä tuotteiden poisottaminen ei näin ollen todennäköisesti edistä tavoiteltua lopputulosta.

On tärkeää huomioida se, että monilla sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on nikotiinituotteita vakavampia ja välittömämpiä hyvinvointiriskejä, kuten päihdeongelmia, traumatisoitumista, psyykkistä oireilua tai impulssikontrolliin liittyviä vaikeuksia. Näihin liittyvien asioiden kanssa työskentely vaatii huomattavia resursseja, ja on perusteltua arvioida, kohdistuuko huomio lapsen kokonaistilanteen kannalta kaikista akuutimpiin ongelmiin.

Lisäksi SOS-Lapsikylä nostaa esille, että nikotiiniriippuvainen lapsi tai nuori usein tosiasiallisesti löytää keinot hankkia nikotiinituotteita rajoituksista huolimatta. Tämä voi johtaa jatkuvan valvonnan asetelmaan ja luottamuksen rapautumiseen lapsen ja aikuisen välillä. Tällainen dynamiikka saattaa heikentää sekä kasvatuksellista suhdetta että aikuisen auktoriteetin uskottavuutta, mikä on ristiriidassa sijaishuollon tavoitteen, turvallisen ja luottamuksellisen kasvuympäristön, kanssa. On myös huomioitava, että jos nuorelta edellytetään luopumista nikotiinituotteista, tulisi tarkastella, mitä hän saa tilalle. Mahdolliset palkitsemisen tai positiivisen vahvistamisen keinot voivat tukea muutosta huomattavasti tehokkaammin kuin pelkkä kieltö. Motivaatio syntyy harvoin tyhjiöstä; sen tulee perustua kokemukseen hyödyistä, satuista ja vaihtoehtoista.

Koskien lakialoitetta LA 22/2024 vp SOS-Lapsikylä toteaa, että esitetty enimmäisrajoitus digilaitteiden käyttörajoitukseen eli 12 tuntia voi tarkoittaa käytännössä lähes koko lapsen valveillaoloaika. Tulee huomioida, että yhteydenpito laajaan joukkoon lapselle läheisiä henkilöitä toteutuu kuitenkin (äly)puhelimien välityksellä. Lisäksi huomautamme samasta jo olemassa olevasta säädöksestä (HE 237/2018, s. 49) kuin aiemminkin, eli lainsäätäjän ohjauksen mukaisesti lapsen uni voidaan jo nyt turvata ilman, että lakia muutetaan ehdotetulla tavalla.

Lisäksi SOS-Lapsikylä nostaa esille, että liikkumisvapauden rajoittamisesta on pitänyt tehdä valituskelpoinen hallintopäätös vuodesta 2006 alkaen, eikä esityksessä mainittua muutosta aiempaan ole sen jälkeen tapahtunut. Sama pätee yhteydenpidon rajoittamiseen. Laillisten edellytysten täyttyminen tulee aina arvioida tapauskohtaisesti. Kyse ei ole byrokratiasta, vaan lapsen oikeusturvasta ja sen toteutumisen turvaamisesta. Päätöksenteko on myös tärkeä valvonnan keino. Päätöksentekoa koskevalla vaatimuksella voidaan myös estää mielivaltaa ja muita lapsiin kohdistuvia kielteisiä ilmiöitä. Lisäksi SOS-Lapsikylä ei pidä perusteltuna laitoksen johtajan päätöksentekotoimivallan laajentamista siten kuin lakialoitteessa on esitetty, eikä SOS-Lapsikylä katso liikkumisvapauden rajoittamista koskevan enimmäisajan pidentämistä siinä esitetyllä tavalla tarkoituksenmukaisena.